

خانواده متعالی از نظر امامین انقلاب

سمیرا حمزه لی^۱

چکیده

خانواده، سازنده‌ترین واحد اجتماع محسوب می‌شود و ثبات و سلامت جامعه در گرو سلامت خانواده است؛ به طوری که می‌توان گفت اولین شرط داشتن جامعه سالم و پویا، سلامت و پایداری خانواده است. خانواده متعالی بر اساس عشق، احترام و همکاری اعضا ساخته می‌شود. امام خمینی رحمت الله و مقام معظم رهبری در اندیشه‌های خود به اهمیت خانواده و ویژگی‌های آن پرداختند.

این مقاله با بهره‌گیری از روش کتابخانه‌ای و با رویکرد توصیفی و تحلیلی خانواده متعالی را از منظر امامین انقلاب توصیف می‌کند، در سیر بحث ابتدا به مفهوم شناسی خانواده متعالی، ابعاد و ویژگی‌های اصلی خانواده متعالی و راهکارهای رسیدن به خانواده متعالی را از نظر امامین انقلاب شرح می‌دهد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، حفظ و قداست خانواده، محبت، تکریم اعضای خانواده، دینداری و تواضع از ویژگی‌های خانواده متعالی است.

کلید واژه: خانواده-خانواده متعالی -امامین انقلاب -راهکارها

^۱ طلبه سطح دو، مدرسه علمیه الزهراء، ارومیه

مقدمه

خانواده، به عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی همواره مورد توجه اندیشمندان، جامعه‌شناسان و سیاستگذاران بوده است. در این میان، دیدگاه رهبران و بنیانگذاران انقلاب اسلامی ایران حضرت امام خمینی رحمت الله و حضرت آیت الله خامنه‌ای به دلیل تاثیر عمیق و گسترده‌ای که بر جامعه ایران و جهان اسلام داشته‌اند از اهمیت ویژه برخوردار است. این دو رهبر فرزانه، با نگاهی جامع به آموزه‌های اسلامی و نیازهای روز جامعه، الگوی متعالی از خانواده را ترسیم کرده‌اند که می‌تواند راهنمای عمل برای تحکیم متعالی این نهاد مقدس باشد. تحقیق و پژوهش در زمینه خانواده متعالی از نظر امامین انقلاب سابقه چندانی ندارد اما در این زمینه تحقیقاتی مشابه آن صورت گرفته و مقالاتی نگاشته شده است: از جمله: کتاب آقای ولایت الله درویشی به عنوان خانواده متعالی به بررسی ویژگی‌های خانواده متعالی پرداخته است. کتابی دیگر به عنوان «خانواده» که به تالیف محمد صادق آقاجانی است به کلیه حقوق فرزندان و والدین پرداختند. مقاله «خانواده متعالی در پرتو آموزه‌های اسلامی» از سید حسن حسینی به توصیف خانواده متعالی از دیدگاه اسلام پرداختند، با این تفاوت که این مقاله خانواده متعالی را از دیدگاه امامین انقلاب بررسی نمی‌کند و مقاله پیش رو بر این اساس است. هدف از گردآوری پژوهش حاضر تبیین و ارائه خانواده متعالی از نظر امامین انقلاب می‌باشد حال این سوال مطرح می‌شود که خانواده متعالی از نظر امامین انقلاب چیست؟

مفهوم شناسی

ابتدا به مفهوم خانواده و خانواده متعالی در لغت و اصطلاح می‌پردازیم

۱- مفهوم خانواده متعالی

«خانواده» در لغت به معنای خاندان، دودمان، اهل خانه، زن و فرزند و فامیل به کار رفته است.^۱ خانواده در نظر بسیاری از مردم به منزله یک واحد اجتماعی است که شامل یک زوج متاهل و فرزندان است که در خانه‌ای در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند. پس می‌توان عناصر اصلی تشکیل خانواده را زن و مردی دانست که مطابق آداب و رسوم اجتماعی خویش، زندگی را در کنار همدیگر آغاز کرده و معمولاً فرزندان به جمع آنها افزوده می‌گردد. «تعالی خانواده» یعنی پرداختن به جنبه‌های حقیقی انسان و ایجاد زمینه رشد برای آن، در موضوع تعالی خانواده باید زمینه‌ای برای رشد فکری و روحی و اخلاقی زن و مرد فراهم شود و هر دو آگاهانه و مسئولانه، فرزندان را بر مدار تربیت الهی و خوی انسانی آموزش و پرورش دهند تا به تولد ثانویه، یعنی تولد اخلاقی برسند.^۲

ویژگی‌های خانواده متعالی:

در منظومه فکری امامین انقلاب خانواده از اهمیت خاصی برخوردار است؛ زیرا از نظر ایشان خانواده سالم و سلامت جامعه می‌تواند زیرساخت‌های جامعه سالم ایجاد کند؛ چنانکه فساد جامعه نیز با فساد خانواده گره خورده است. امامین انقلاب معتقدند که اگر خانواده این مولفه‌ها را داشته باشد، خانواده مطلوب به شمار می‌آید.^۳

^۱ لغت‌نامه دهخدا، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، تهران ۱۳۷۷ ش ج ۶ ص ۹۴۳۸

^۲ خانواده کارآمد و متعالی، مهری سوزی، کتاب نیستان، تهران ۱۳۸۷ ش، ص ۲۳

^۳ خطبه عقد، ۱۲/۰۹/۱۳۷۷، خبرگزاری فارسی، خامنه ای

۱- حفظ قداست خانواده

پیوند زناشویی در زندگی انسان‌ها، نقطه عطفی است که می‌تواند صدها پیروزی و کامیابی یا شکست را به دنبال داشته باشد. ازدواج شایسته می‌تواند اساس سعادت و بهروزی همسران را بنیان نهد، در حالی که ازدواج بد ممکن است منشا بزرگترین تیره روزی همسران را پایه گذاری کند؛ از این روست که جوامع انسانی همواره نگاه خاص به خانواده داشته و آداب و رسوم اجتماعی خود را بر اساس آن اعمال کردند.^۱

شهید مطهری می‌فرماید: یک پختگی و پویایی وجود دارد که جز در پرتو ازدواج و تشکیل خانواده پیدا نمی‌شود، در مدرسه پیدا نمی‌شود، در جهاد با نفس پیدا نمی‌شود، در نماز شب پیدا نمی‌شود، این کمالات را فقط در تشکیل خانواده می‌توان به دست آورد.^۲ در روایات نیز تشکیل خانواده به ساختن بنای تشبیه شده که نزد خدا محبوب است؛ چنانکه رسول خدا (ص) فرموده است: «هیچ بنایی در اسلام نزد خدا، محبوب‌تر از ازدواج نیست»^۳ در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب، یکی از ویژگی‌های مهم خانواده، شناخت جایگاه و حفظ قداست آن است؛ آنگونه که هرگاه حرمت آن حفظ شود، جامعه خوب نیز تشکیل می‌گیرد؛ از همین روست که ایشان فرموده است: «مسئله خانواده، مسئله بسیار مهمی است؛ پایه اصلی در جامعه است، سلول اصلی در جامعه است؛ نه اینکه اگر این سلول سالم شد، سلامت به دیگرها سرایت می‌کند؛ بلکه به این معناست که اگر سالم شد، یعنی بدن سالم است، بدن که غیر از سلول‌ها چیز دیگری نیست، مسئله اینقدر اهمیت دارد.^۴ ایشان در جای دیگری فرموده است: «همچنان که بدن انسان از سلول‌ها تشکیل شده که نابودی و فساد و بیماری سلول‌ها به طور قهری و طبیعی معنایش بیماری بدن است و اگر توسعه پیدا کند به جاهای خطرناکی برای کل بدن انسان منتهی می‌شود، همین‌طور جامعه هم از سلول‌هایی تشکیل شده که این سلول‌ها، خانواده‌اند. هر خانواده‌ای یکی از سلول‌های پیکره اجتماع و بدنه اجتماع است، وقتی این‌ها رفتار درست

^۱ خانواده متعادل و حقوق آن، عبدالله جوادی آملی، ص ۲۶

^۲ مرتضی، مطهری، مجموعه آثار، ج ۲۲ ص ۹۴۲

^۳ مکارم الاخلاق، حسن بن فضل طبرسی، ص ۱۹۷

^۴ بیانات در سومین نشست اندیشه‌های راهبردی ۱۴/۱۰/۱۳۹۰، فارسی، خامنه‌ای

داشتند بدنه جامعه یعنی آن پیکره جامعه سالم خواهد بود.^۱ متأسفانه امروز اهمیت و قداست خانواده کمرنگ شده و طلاق و برگزاری جشن برای آن در جامعه شیوع پیدا کرده است؛ در حالی که طلاق در گذشته‌ها، مضموم بود و خانواده از انجام آن هراس داشتند. با توجه به اهمیت و بایستگی حفظ حرمت خانواده است که مقام معظم رهبری در موارد متعدد و به ویژه هنگام خواندن خطبه عقد، همواره از خانواده به عنوان نعمت الهی یاد کرده و بر قداست آن تأکید کرده‌اند.^۲ رهبر انقلاب می‌فرمایند: «دختران و پسران باید بکوشند از پیوند مقدس زناشویی پاسداری کنند این هدف، تنها وظیفه یکی از آنها نیست که بگوییم یکی از آنها همواره مشکلی پدید آورد و دیگری همیشه تحمل کند؛ بلکه باید هر دو به هم کمک کنند».^۳

۲- محبت

محبت را می‌توان به دو معنا گرفت؛ دوست داشتن و دلدادگی، محبت برای انسان یک نیاز طبیعی است. همانطور که انسان به آب و غذا نیاز دارد، به محبت نیز نیاز دارد و جایگاه این محبت را بیشتر در چهارچوب خانواده جستجو می‌کند. بررسی‌های متعدد ثابت کرده‌اند که محبت مهم‌ترین عامل سلامت روحی و روانی و نبود آن موجب ناهنجاری‌های متعدد است. کمبود محبت مشکلاتی را پدید می‌آورد که نه تنها برای انسان زیان بخش است بلکه زمینه را برای آشفته‌گی‌های اجتماعی نیز فراهم می‌کند.^۴ امام خمینی (ره) که خانواده امیرالمومنین علی و حضرت فاطمه را الگوی خانواده الهی شمرده است^۵ و تأکید داشت محیط خانواده باید محیط محبت باشد^۶ و اعضای خانواده باید با مهربانی و عطف و وفاداری با یکدیگر رفتار کنند^۷ و با هم یک دل و یک جهت باشند. امام در برخوردهایشان با افراد آنچنان صمیمی بودند که انسان فکر می‌کرد ایشان هیچ

^۱ خطبه عقد ۳/ ۸/ ۱۳۸۱

^۲ پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله سید علی خامنه‌ای، ازدواج ناموسی، طبیعت

^۳ مطلع عشق (گزیده ای از رهنمودهای حضرت آیت الله سید علی خامنه‌ای به زوج‌های جوان) محمد جواد، حاج علی اکبری، ص ۳۱

^۴ تعلیم تربیت اسلامی، یکتا شکوهی، تهران: دفتر تحقیقات و برنامه‌ریزی ص ۱۷۸

^۵ برداشت‌هایی از سیره امام خمینی جلد ۱ ص ۲۰

^۶ برداشت‌های از سیره امام خمینی ج ۱ ص ۸۴

^۷ سید زهرا موسوی و دیگران، «بررسی میزان پایبندی به مناسک و رفتارهای دینی و عوامل موثر بر آن» جامعه شناسی مطالعات جوانان، ص ۱۵۶

را با قصد جایگزین کردن آنها به جای فرهنگ و باورهای ملی، وارد آن کشور می‌کند.^۱ در باور آیت الله خامنه‌ای امروز تهاجم نه فقط در سطح فرهنگ و نهاد خانواده بلکه ارتباط مستقیمی با انقلاب و اسلام دارد. اسلام به معنای اعتقاد عامه مردم مورد تهاجم است. از منظر آیت الله خامنه‌ای جوانان یک کشور به عنوان موتور محرکی و قوای پیش برنده آن کشور محسوب می‌گردند که برای حرکت رو به جلو نیازمند نشاط، تندرستی، قدرت و دلبستگی هستند ولی دشمن با استفاده از راه‌های گوناگون آنان را از این مسیر منحرف می‌کند دشمن جوانی را می‌خواهد که سرگرم مسائل جنسی و اسیر مواد مخدر باشد؛ جوانی که حوصله فکر کردن و حال کار کردن ندارد.^۲ از دیدگاه امامین انقلاب قبل از هر اقدامی نسبت به مقابله با دشمن، در نخستین گام باید شناختی صحیح از او به دست آورد.^۳ از آنجایی که جنگ فرهنگی یک پیکار نظری است، باید بر این نبرد کارهای علمی و اندیشه‌ای صورت پذیرد، یعنی متولیان ساحت اندیشه و نظر باید اقداماتی در راستای تولید، تدوین و تبیین اندیشه انجام دهند.^۴

نتیجه گیری

مفهوم خانواده متعالی، آرمانی است که دستیابی به آن نیازمند تلاش و کوشش مستمر اعضای خانواده است این مفهوم، یک هدف ایده آل است و به معنای عدم وجود مشکلات یا چالش‌ها در خانواده نیست، بلکه اشاره به وجود ارتباط قوی و سالم، ارزش‌های مشترک و تلاش مداوم برای بهبود روابط و رشد اعضای خانواده دارد. اهمیت این مفهوم در شکل‌گیری شخصیت افراد و ساختن جامعه ای سالم و پویا غیر قابل انکار است. از منظر امامین انقلاب، خانواده متعالی به عنوان یک سیستم پیچیده و پویا دیده می‌شود که نیازمند رهبری مشارکتی،

^۱ رهبر معظم انقلاب، ۲۱/۵/۱۳۷۱ سخنرانی رهبر معظم انقلاب در دیدار اعضای شورای انقلاب فرهنگی، قم، ایران، حدیث ولایت مرکز تحقیقات کامپیوتری و علوم اسلامی نور

^۲ رهبر معظم انقلاب ۱/۱/۱۳۸۶ سخنرانی رهبر معظم انقلاب در اجتماع بزرگ زائران حرم رضوی قم حدیث ولایت مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور.

^۳ رهبر معظم انقلاب ۱/۱/۱۳۸۶ سخنرانی رهبر معظم انقلاب در اجتماع بزرگ زائران حرم رضوی قم حدیث ولایت مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور

^۴ _____ ۱۵/۶/۱۳۸۰ سخنرانی رهبر معظم انقلاب در دیدار اعضای خبرگان رهبری قم ایران حدیث ولایت مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور

خدمتگزار و انعطاف پذیر است. رهبری در این مدل نه بر اساس قدرت و کنترل بلکه بر اساس قدمت، همکاری، ارتباط موثر و توجه به رشد اعضای خانواده استوار است با توجه به آموزه‌های دینی و اجتماعی که امامین انقلاب بر آنها تاکید داشته‌اند، می‌توان استنباط کرد که خانواده متعالی بر پایه تقوا، معنویت، احترام متقابل و تربیت دینی بنا می‌شود، این خانواده محیطی امن و پر از عشق و محبت است که در آن اعضای خانواده در کنار یکدیگر رشد می‌کنند و به تعالی می‌رسند امامین انقلاب تشکیل چنین خانواده‌هایی را برای پیشرفت و تناسب جامعه ضروری می‌دانند.

فهرست منابع

قرآن کریم

- ۱- آقا تهرانی، مرتضی، حیدری کاشانی، خانواده و تربیت مهدوی کتاب یوسف، چاپ دوم، ۱۳۹۳ ه. ش.
- ۲- انصاریان، حسین، نظام خانواده در اسلام، انتشارات ام ابیها، چاپ شانزدهم، ۱۳۸۰ ه. ش.
- ۳- خمینی، سید روح الله، (۱۳۹۲) چهل حدیث، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- ۴- _____ (۱۳۷۹) تحریر وسیله، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
(چاپ و نشر عروج) چاپ اول.
- ۵- _____ صحیفه امام خمینی، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (۱۳۸۹).
- ۶- _____ جایگاه زن در اندیشه امام خمینی، تهران: موسسه تنظیم و نشر
آثار امام خمینی (چاپ اول)
- ۷- حاج علی اکبری، محمد جواد، مطلع عشق (گزیده‌ای از رهنمودهای حضرت آیت الله سید علی خامنه‌ای به
زوج‌های جوان).
- ۸- جوادی آملی، عبدالله، خانواده متعالی و حقوق آن.
- ۹- دهخدا، علی اکبر (۱۳۴۷) لغت‌نامه، تهران: موسسه انتشارات دانشگاه.
- ۱۰- دینانی، عبدالرسول، حقوق خانواده، چ ۱۳۸۷.
- ۱۱- زمانی، محمدرضا (۱۳۸۷) حقوق خانواده، تهران: نگاه بینه.
- ۱۲- سریزی، مهری، خانواده کارآمد و متعالی، کتاب نیستان، تهران: ۱۳۸۷.
- ۱۳- شکوهی، یکتا (۱۳۶۸) تعلیم و تربیت اسلامی، تهران: دفتر تحقیقات و برنامه‌ریزی.

۱۴- کلینی ، محمد یعقوب. (۱۴۲۹) الکافی ، قم : دارالحدیث.

۱۵- مجلسی ، محمد باقر بن محمد تقی (۱۴۰۴) ، بحارالانوار ج ۷۷.

۱۶- مدرسی ، سید محمد تقی. (۱۳۸۰) آزادی و مسئولیت زن.

۱۷- موسوی همدانی ، سید محمد باقر. (۱۳۷۴) ترجمه تفسیر المیزان قم : دفتر انتشارات اسلامی مدرسین حوزه علمیه قم.

۱۸- مکتبی ، محمد ، زن و خانواده از دیدگاه امام خمینی، قم: دفتر عقل، مرکز پژوهش های اسلامی ۱۳۸۷.

۱۹- مطهری ، مرتضی .مجموعه آثار جلد ۲۲.

۲۰- _____ (۱۳۸۵) نظام حقوق زن در اسلام، تهران : انتشارات صدرا.

۲۱- مهدوی کنی ، محمد سعید. (۱۳۸۷) دین و سبک زندگی ، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق.

۲۲- مروجی طبسی، محمد جواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت، قم: دفتر تبلیغات اسلامی چاپ پنجم ۱۳۸۷ ه ش.

فهرست مقالات و بیانات مقام معظم

۱- آل رسول، سوسن. (۱۳۹۰) اصول موثر در روابط صمیمانه همسران با الگوبرداری از اسوه های قرآنی و همسران بهشتی، مطالعات راهبردی زنان (علمی پژوهشی) ۱۸۴-۱۴۷.

۲- بوجاری، سهیلا، پرچم، اعظم. (۱۳۹۲) بررسی تطبیقی جایگاه و اهمیت ازدواج و تشکیل خانواده در اسلام و یهود، معرفت ادیان، (علمی پژوهشی) ۱۹-۳۹.

۳- زارعی، محمد مهدی. (۱۳۹۰) درآمدی بر جایگاه اخلاق در ازدواج و حقوق خانواده، مطالعات اسلامی :فقه و اصول (علمی پژوهشی) ۹۶-۶۹.

۴- شمس الدین، محمد مهدی. (۱۳۷۶) حدود مشارکت زنان در اسلام، ترجمه محسن عابدی، تهران: موسسه انتشارات بیعت. چاپ اول.

۵- موسوی، سید زهرا و دیگران. بررسی میزان پایبندی به مناسک و رفتارهای دینی و عوامل موثر بر آن، جامع شناسی مطالعات جوانان.

۶- مصطفوی، سید جواد، بهشت خانواده (دو جلدی) مشهد: نشر هاتف ۱۳۸۷.

۷- مصطفوی، حسن (۱۳۶۰) التحقيق فی کلمات القرآن، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

۸- خبرگزاری تسنیم: نگاه به سلوک و ساده زیستی مقام معظم رهبری ۱۳۹۳/۳/۱۳

۹- رهبر معظم انقلاب . ۱۳۷۷ ۹/۱۲ خطبه عقد.

۱۰- _____ ۱۳۸۶/ ۱/ ۱. سخنرانی رهبر معظم انقلاب در اجتماع بزرگ

زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، قم - ایران، حدیث ولایت مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور.

۱۱- _____ ۱۲/۸/۱۳۸۰. سخنرانی رهبر معظم انقلاب در دیدار جوانان استان

اصفهان قم - ایران حدیث ولایت مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور.

۱۲- _____ ۲۱/۵/۱۳۷۱. سخنرانی رهبر معظم انقلاب در دیدار اعضای شورای

انقلاب فرهنگی، قم - ایران، حدیث ولایت مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور.

۱۳- _____ ۱۴/۳/۱۳۸۷ سخنرانی رهبر معظم انقلاب در مراسم نوزدهمین سالگرد

ارتحال حضرت امام خمینی، قم - ایران - مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور.

۱۴- _____ ۱۴/۳/۱۳۷۶ سخنرانی رهبر معظم انقلاب در مراسم ارتحال حضرت امام

خمینی رحمت الله قم - ایران - حدیث ولایت مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور.